

Галина РАДЧУК

*Доктор психологічних наук, професор,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
radchuk@tnpu.edu.ua*

ОСВІТНІЙ ДІАЛОГ ЯК МЕХАНІЗМ СТАНОВЛЕННЯ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ В СЕРЕДОВИЩІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасний етап розвитку вищої професійної освіти у нашій державі може справедливо характеризуватись як етап реформування освіти на засадах гуманітарної парадигми, в якій освіта розглядається як духовно-практична діяльність її безпосередніх учасників, їх спільне проживання «тут-і-тепер». Відтак, діалектика освіти ґрунтується не на якомусь закінченому знанні особистості, а на тій відкритості для розвитку, що проявляється в її думках та діяльності, у ціннісно-смысловому осягненні змісту освіти.

Водночас аналіз освітнього процесу показує суперечності між необхідністю духовного та ціннісно-емоційного розвитку особистості майбутнього фахівця і нерозробленістю психолого-педагогічних умов і механізмів, що забезпечують вирішення даного завдання в освітньому процесі закладу вищої освіти. Можна констатувати, що студент, як і раніше, оволодіває лише пізнавально-інформаційним аспектом своєї майбутньої професійної діяльності. Ми вважаємо, що вся складність проблеми у тому, що орієнтація на особистість не може бути забезпечена лише певними логіко-структурними перетвореннями у змісті освіти. Трансформація освіти пов'язана не лише з перетворенням об'єкта (матеріалу), а й суб'єкта, який з ним працює. Становлення особистості майбутнього фахівця у процесі вищої професійної освіти передбачає цілісне перетворення освітнього процесу: не лише зміну змісту та структури навчального матеріалу, але й створення ситуацій професійно-особистісного самовизначення студентів з метою актуалізації смислових переживань та суб'єктного потенціалу загалом. Відтак, перехід від когнітивної до гуманітарної парадигми забезпечує освіті нову якість, визначаючи можливості конструювання цілісного (у тому числі ціннісно-смысового) становлення особистості в освітньому процесі.

Аксіологічний компонент освіти не можна представити в програмно-інструктивній формі. Створити, наперед запрограмувати смисл, до того, як проблема попаде в реальне смислове поле суб'єкта, неможливо. Необхідно створити умови, надати шанс, забезпечити простір для вибору, що запускають механізми особистісного розвитку майбутнього фахівця. Адже особистість розвивається завдяки процесам, що актуалізуються не змістом дисциплін, які

вивчаються, не їх значенням, а тими смислами, що відкриваються студентам при їх вивченні. Відтак, освітній матеріал виступає для суб'єктів освіти своєрідним приводом для ціннісно-смислових пошуків.

Пристаючи до аналізу оптимізації аксіогенезу особистості майбутнього фахівця, необхідно зазначити концептуальні засади такої оптимізації. Вони були нами виокремлені на основі теоретичних розвідок та практичного досвіду.

Отож, наведемо основні положення, на яких ґрунтується гармонізація аксіогенезу особистості майбутнього фахівця:

1. Вища професійна освіта, у нашому розумінні, – це своєрідний *хронотоп культурно-феноменологічного конструювання* автентичних, унікальних смислів – особистісного внеску в ментальне освітнє середовище суб'єктів освітнього процесу: студента як суб'єкта смислопошукової активності в середовищі освіти та педагога як суб'єкта смислопокладання в освітнє середовище.

2. Аксіогенез розглядається як процес самоорганізації особистості засобами своїх внутрішніх ресурсів, що ініціюється певними зовнішніми умовами. Відтак, аксіогенез особистості студента – процес становлення особистості у смислозбагаченому освітньому середовищі, котре каталізує механізми самоорганізації смислопошукової активності суб'єкта.

3. Гармонізація становлення аксіосфери особистості повинна здійснюватися при реалізації взаємопов'язаних принципів:

- цілісності та системності;
- єдності соціокультурного конструювання і рефлексивно-феноменологічного конституювання аксіогенезу особистості майбутнього фахівця;
- смислонасиченого полімотивованого діалогу;
- синергійної єдності професійного та особистісного аксіогенезу;
- гармонізації процесів персоналізації та персоніфікації, ідентифікації себе фахівцем на основі усвідомлення і прояву свого суб'єктного потенціалу.

4. Умовою та водночас показником професійно-особистісного становлення є суб'єктна позиція студента в освітньому процесі. Це усталений, суб'єктивно-інтенційний смислопороджуючий центр в структурі особистості студента, що детермінує його самоактуалізацію в учбово-професійній діяльності. Суб'єктна позиція студента як майбутнього фахівця свідчить, що освіта фасилітує особистісний потенціал, перетворює студента у співавтора освітнього процесу, створює умови для набуття ним особистісного досвіду.

5. Аксіогенез особистості зумовлює конструювання такої моделі освітнього середовища, яка каталізувала б у майбутніх фахівців смислове переживання як особливої внутрішньої діяльності смислотворення, результатом якої є набуття особистісного досвіду, творча перебудова смислового світу особистості,

інтеграція образу фахівця. Лише у повноцінному діалозі можлива діяльність смислопородження, тобто можлива актуалізація смислового переживання [1].

Отже, мова йде про самоорганізацію суб'єктів освітнього процесу і лише опосередковано – про побудову предметно-змістової сфери освіти. Справді, освітнє середовище впливає на становлення цілісної особистості за умови знаходження в ньому значущих смислових. Вони є своєрідною системою координат індивідуального буття, моральне сходження до яких визначає характер і глибину особистісного становлення.

Саме тому діалог розглядається нами як простір розширення людського ресурсу. Взятий як метод, діалог може розглядатися як адекватна і культурно доцільна інтегративна гуманітарна технологія, що дозволяє знаходити особистісний ресурс, розширювати його, інтегрувати у відповідності до поставленого завдання і через актуалізацію нових смислів життєдіяльності формувати нові реальності життя.

В узагальненому вигляді освіту можна представити як цілісний діалогічний процес на різних рівнях:

- на рівні *формального діалогу* (діалог як форма спілкування суб'єктів освітнього процесу, *діалогізація стосунків*);
- на рівні *змістового діалогу* (представлення в діалогічній формі освітнього матеріалу, *діалогізація змісту дисциплін*);
- на рівні *особистісно-смислового діалогу* (діалог як спосіб встановлення *ціннісно-смислової єдності*).

Якщо акт комунікації базується на маніпуляції свідомістю іншої людини, безособовий – адресований усім, і практично зводить навчання до научіння, то акт спілкування інтенціональний – звернений до кожного індивідуально, забезпечує можливість студенту самостійно та вільно будувати свою систему цінностей у процесі переживання та розуміння ціннісних позицій, емоційного та рефлексивного ставлення до цінностей Іншого та своїх власних, що перетворює ціннісне ставлення у цілісно-духовне, а не в одностороннє – емоційне або раціональне.

Діалогічні стосунки у процесі навчання неминує приводять до зміни соціальних ролей викладача і студента та становлення таких суб'єктних позицій, коли викладач не стільки вчить, скільки створює умови для самоактуалізації і саморозвитку особистості студента, здійснюючи смислопокладання в освітній процес. Психологічним механізмом, що «запускає» зміни смислової сфери особистості, виступає актуалізація смислового переживання у процесі освітнього діалогу. Усе це сприяє становленню нових смислових структур, котрі раціоналізуються та емоційно проживаються та переживаються учасниками процесу, подієво наповнюються

та осмислюються. У цій ситуації і педагог, і студент починають взаємодіяти у єдиній самоорганізованій системі, що спрямована на спільний пошук щодо досягнення освітнього змісту.

Таким чином, освітній діалог інтегрує культурологічні, аксіологічні, екзистенційні, феноменологічні уявлення про засвоєння знань на ціннісно-смысловому рівні та цілісне професійне становлення особистості в освітньому середовищі закладу вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Радчук Г.К. Аксіопсихологія вищої школи. Монографія. Тернопіль, ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2014. 380 с.

Віктор ШАНДРИГОСЬ

*Кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
shandrygos.v@gmail.com*

Галина ШАНДРИГОСЬ

Тернопільська загальноосвітня школа I-III ступенів №28

Ангеліна САКАЛЮК

*Здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна*

ФІЗИЧНА СИЛА ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН: ЕВОЛЮЦІЯ, ФУНКЦІЇ ТА СУЧАСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Анотація. У статті здійснено соціально-філософський аналіз фізичної сили як складного суспільного феномена, що виходить за межі суто біологічної характеристики людини. Розглянуто історичну еволюцію ролі фізичної сили у суспільстві, її взаємозв'язок із руховою активністю, спортом та фізичною культурою. Особливу увагу приділено античним уявленням про гармонійний розвиток особистості, ролі Олімпійських ігор у формуванні соціальних цінностей, а також сучасним трансформаціям фізичної сили під впливом цифровізації, спортивної індустрії та культури тіла. Обґрунтовано, що в сучасному суспільстві фізична сила дедалі більше набуває символічного, культурного та репрезентативного значення.